

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ ОКУУ КИТЕПТЕРИНЕ КОЮЛУУЧУ ТАЛАПТАР

ТРЕБОВАНИЯ К УЧЕБНИКАМ КЫРГЫЗСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: Бул макалада жаңы талаптарга ылайык кыргыз адабияты окуу китептерин жазуунун теориялык-методологиялык негиздери тууралуу сөз болот. Автор аталган предмет боюнча окуу китептеринин тарыхына кыска экскурс жасап, азыркы окуу китептеринин жалпы кемчилдиктерин көрсөтөт. Эмгекте кыргыз адабияты окуулуктарынын мазмунуна коюлуучу жалпы талаптар белгиленет.

Аннотация: В данной статье речь пойдет о теоретико-методологических основах написания учебников по кыргызской литературе в соответствии с новыми требованиями. Автор показывая некоторые недостатки нынешних учебников, дает краткий экскурс истории учебника по данному предмету. Также дается общие требования по содержанию учебника.

Annotation: This article focuses on the theoretical and methodological basics of writing textbooks in Kyrgyz literature according to new requirements. The author shows some shortcomings in current textbooks, gives a brief digression to the history of textbook on the subject. It provides general requirements on the content of the textbook.

Түйүндүү түшүнүктөр: мамлекеттик стандарт, окуу китеби, көркөм адабият, образ, образдуулук, окуу китебинин мазмуну, окуу процесси, текст, методикалык аппарат.

Ключевые слова: гос стандарт, учебник, художественная литература, образ, образность, содержание учебника, учебный процесс, текст, методический аппарат.

Key words: state standard, textbook, fiction, image, imagery, content of the textbook, teaching process, text, methodical device.

Кайсыл гана доор, кайсыл гана мамлекеттик түзүм болбосун жаш муундарына билим берүү озуйпасын аркалоочу мекемелерди ачат, алардын бири – азыркы учурда мектептер, азыркы мектептин башкы максаты – жаш муундарга билим берүү, ал эми ошол билим берүүнүн түпкү көздөгөнү – окуучуларын илимдин, билимдин жана билгичтиктердин системасы менен куралдандыруу.

Мезгил менен кошо билим берүү парадигмалары канчалык өзгөрүп келгендигине, билим берүү мекемелеринин мазмундук жана формалык жактан ар түрдүү багытта модернизациялангандыгына карабай окуу китеби окутуу процессинин башкы каражаты болуп келген жана азыр да ийгиликтүү келе жатат. Окуу китеби бул же тигил

окуу предметинин мазмунун чагылдырат, ошол эле кезде окутуу процессинин жүрүшүн алдын ала аныктайт, мугалим менен окуучунун байланышын түзүүгө шарт даярдайт.

Мектепте окутулуучу предметтердин ичинде кыргыз адабияты предмети улуттук жана айрым чет элдик жазуучулардын чыгармаларын кыргыз тилинде тааныштыруу менен окуучулардын руханий-адамгерчилик сапаттарын, эстетикалык табитин, диалектикалык ой жүгүртүүлөрүн, турмушту жана адамды таанып билүүсүн, тил байлыктарын өстүрүүгө багытталат. Дал ушул предмет аркылуу азыркы балдар тарыхый узак доорлорго сүнгүп кирип, адам мүнөздөрүн, турмуш көрүнүштөрүн андап билет, көркөм образдар менен «кошо аралашып» алардын тагдырына күйүп бышат. Адабият предметинин башаты, негизги булагы, азыктанып турган тамыры – көркөм адабият, көркөм адабият болсо эң биринчи кезекте – сөз өнөрү. Андыктан бул предметтин окуу китебинин ниет-тилеги – окуучуга сөз өнөрүн таанытуу, аны сөз өнөрүнө баштап кирүү жана аларга сөз аркылуу таалим-тарбия берүү.

Адабият окуу китеби – мугалим менен анын окуучусунун колуна тийгенге чейин далай жолу ийленип, бышырылуучу, бир катар адистердин элегинен өтүүчү татаал процесстин акыбетинен жаралуучу акыл эмгегинин туундусу.

Окуу китеби материалдарды тандоодо жана жайгаштырууда мамлекеттик стандартка жана окуу программасына таянат. Окуу китебинин автору адегенде бул же тигил тема боюнча өз оюн оозеки бышырып, болочоктогу окуу китебинин концепциясын иштеп чыгат, программада сунушталган темаларды сааттарга ылайыктап план-проспектин жазып, анда кайсыл материалдарга канча көлөм берүүнү тандайт, андан соң айрым темаларды иштеп, китептин жалпы стилин, мазмунду берүүнүн бирдиктүү формасын аныктап алат. Андан соң даяр кол жазманы сунуштайт, ал жерден тиешелүү министрликтин алдындагы адистер, рецензенттер, эксперттер окуп, баа беришет, оңдоолорду, түзөтүүлөрдү киргизет, ошондон кийин макулдашылса, министрликтин коллегиясы аны пайдаланууга сунуштайт, андан кийин басуу процессинде редакторлор, корректорлор кол жазманы дагы иштеп ийге келтирет.

Демек жогорудагы процесстин майнаптуулугу, автордун тиешелүү адистер менен иштешүүлөрү – болочоктогу китептин сапаттуу жаралышынын биринчи мүмкүнчүлүгү.

Окуу китеби – окуу процессинин жаны, деми, ал эми окуу процесси билим берүүнүн жана тарбиялоонун башкы тиреги. Окуу китеби – адабий тексттерден, алардын үзүндүлөрүнөн жана методикалык аппараттан куралат жана белгилүү бир көлөмгө ээ болот. Адабият окуу китебинин милдеттери – окуучуларга адабий, адабий-теориялык маалыматтарды берет, анын инсанын өнүктүрүүгө шарт даярдайт, оң сапаттарга тарбияланууга жол көрсөтөт, окууга кызыктырат, билимин текшерүүгө көмөктөшөт, адабий чыгарманы туура түшүнүүгө, кеп маданиятын өстүрүүгө жардам кылат ж.б.

Окуу китеби же окуулук – окуу адабияттарынын негизги жана жетектөөчү түрү, поездин вагондорун локомотив тарткандай башка окуу колдонмолору вагондор болсо, окуу китеби составдын локомотиви.

Окуу китеби – класста, сабак процессинде мугалимдин жетекчилигинде да, окуучунун өз алдынча иштөөсүндө да, үйгө берилген тапшырмаларды аткарууда да, өтүлгөндөрдү ар дайым кайталап жүрүүсүндө да, өтүлө электерге байкоо жүргүзүүсүндө да колдонула берүү чү универсалдуу колдонмо. Анда илимийлик менен жеткиликтүүлүк оптималдуу айкалышып, окуучуларга ошол предметтин жалпы бир илимий ажарын, дидактарын ачып берүүгө тийиш. Окуу китеби эки түрдүү курамдан түзүлөт: биринчиси – текст (негизги, кошумча, түшүндүрмө); экинчиси – тексттен тышкаркы компоненттер (иллюстративдик материалдар). Андыктан да окуу китебин бул же тигил илим жыйнаган билим казынасы, ошол илимий-билимдердин чагылдырылышы, берилиши катары кароо менен жогорудагы таанып билүү материалдарынын, тапшырмалардын, көнүгүүлөрдүн, маалыматтардын комплекси деп түшүнүүбүз керек, ал эми ошол комплекс окуучулардын андан ары билим алуусуна, таанып-билүү компетенттүүлүктөрүнүн калыптануусуна шарт түзүп, сүрөөн жаратышы анын өз милдетин аткарганы болушу деп эсептелет. Окуу китеби жыл сайын эле өзгөрө бербей, кандайдыр бир деңгээлде туруктуу жана ошол эле кезде мобилдүү болушу зарыл.

Кыргыз адабияты окуу китептерин илимий-педагогикалык негизде жазуу – ХХ кылымда гана башталган көрүнүш. Адегенде өткөн кылымдын 20-жылдарда «Алиппе» жана «Эне тили» китептери иштелген, алардын авторлору (И.Арабаев, К.Тыныстанов) адабий материалдарды сунуштап, ошол алгачкы советтик китептер аркылуу негизинен арибдерди үйрөнүү, окуу-

га жана жазууга көнүгүү – жалпысынан элдин сабатын ачуу максаты көздөлгөн. 30-жылдарда акын-жазуучулар (У. Абдукаимов, М. Абдыкеримов, А. Токомбаев, А. Осмонов ж.б.) окуу хрестоматияларын түзүшкөн жана ошол мезгилдин шартына ылайык көбүнчө ал жыйнактарга орус тилинен которулган тексттерди сунуш кылышкан. Ушул салт 40-жылдардагы окуулуктарда (К.Рахматуллин, К. Нанаев) андан ары улантылып, бирок кыргыз адабиятынын материалдары улам көбөйө баштаган. Кыргыз адабияты окуу китептериндеги бурулуш 1948-жылы чыккан З.Бектенов менен Т. Байжиев жазган «Кыргыз адабияты» окуу китеби болуп, анда кыргыз фольклорунун классификациясы, айрым тексттер жана аларга түшүндүрмөлөр, талдоолор берилип, эң бай жана мазмундуу материалдар камтылган. Тилекке каршы, дал ушул китептен буржуазиялык-улутчулдуктун белгилерин көргөн саясий айыптоочулар ал окуулукту пайдалануудан чыгарышып, авторлорун түрмөгө отургузууга салым кошкон. Көрүнүп тургандай, окуу китептерин жазган авторлордун чыгармачылыгы илимий, методикалык ишмердүүлүк гана болбостон алар саясий фигураларга айланган.

50 – 60-жылдарда окуу китептерин жазууга жана даярдоого профессионал адабиятчылар жана педагогдор (Б. Керимжанова, Б. Маленов, Ш. Үмөталиев, Ж. Таштемиров, В.Н. Шнейдман, Н. Кангелдиев, Ж. Самаганов, К. Асаналиев, А. Садабаев ж.б.) тартылган, алар окуу китептерине кошо хрестоматияларды да иштешкен, жалпысынын кыргыз адабияты окуулуктарынын тарыхындагы жаңы кадам болгону менен ал китептердин методикалык аппараттары солгун болгон, материалдар ашкере саясий боёктор менен шөкөттөлгөн.

70 – 90-жылдарда окуу китептерин жазууда К. Артыкбаев, К. Иманалиев, Т. Саманчин, Б. Алымовдун эмгектери чоң болду, алар окуу китептеринин методикалык жагын дурус камсыздашты.

Андан кийин негизинен эгемендүүлүк жылдарында адабият боюнча окуу китептерин түзүүгө, даярдоого, жазууга Б. Исаков, А. Сманбаев сыяктуу мектеп мугалимдери тартылды, С. Байгазиев, Н. Ишекеев, А. Мусаев, А. Муратов, А. Турдугулов, С. Момуналиев, К. Акматов, Т. Үсөналиев өңдүү жаңыча ой жүгүрткөн муун окутуу кыргыз, орус, өзбек тилдеринде жүргүзүлгөн мектептер үчүн кыргыз адабияты окуу китептерин жазууга аралашты.

Ошентип, кыргыз адабияты окуу китептерин жазуунун тарыхы оош-кыйыш жолдорду басып өттү.

Азыркы учурда кыргыз адабиятын окутууну негизинен жети багытка ажыратсак болот:

1. Кыргыз адабиятын билим берүү кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде (эне тилиндеги адабият) окутуу.

2. Кыргыз адабиятын билим берүү орус тилинде жүргүзүлгөн мектептерде (өлкөнүн мамлекеттик тилиндеги адабияты) окутуу.

3. Кыргыз адабиятын билим берүү өзбек тилинде жүргүзүлгөн мектептерде (өлкөнүн мамлекеттик тилиндеги адабияты) окутуу.

4. Кыргыз адабиятын билим берүү тажик тилинде жүргүзүлгөн мектептерде (өлкөнүн мамлекеттик тилиндеги адабияты) окутуу.

5. Кыргыз адабиятын Кытай, Өзбекстан, Тажикстандагы окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде (башка өлкөлөрдүн атуулдарынын эне тилиндеги адабияты) окутуу.

6. Кыргыз адабиятын Кыргызстандагы башка улуттардын тил үйрөнүү курстарында, жекшембилик мектептеринде үйрөтүү.

7. Кыргыз адабиятын Орусиядагы, Казакстандагы эмгек мигранттарынын жана ошол өлкөдөгү мекендештерибиздин балдары окуган жекшембилик мектептерде колдонуу.

Демек келечекте ушулардын ар бирине окуу китептерин жазуу жана окуу-методикалык комплекси менен жабдуу зарыл. Алар эки түрдүү (китеп-кагаз форматында жана электрондук форматта) болууга тийиш.

Кыргыз адабияты окуу китептерин окуу процессин компетенттүүлүккө негизденип жүргүзүүнүн талаптарына ылайык иштеп чыгуу үчүн учурдагы окуу китептеринин типтүү кемчилдиктерин аныктап алганыбыз ылайыктуу.

Учурдагы окуу китептеринин типтүү кемчилдиктери

Соңку мезгилдеги талдоолор кыргыз адабияты боюнча колдонулуп жүргөн окуу китептеринин төмөнкүдөй кемчилдиктери орун алып келе жаткандыгын белгилейт:

- окуу китептеринде факт, маалыматтардын жыштыгы жана анын тескерисинче жогорудагылардын негизинде ой жүгүртүүгө шарт түзүүчү материалдардын жетишсиздиги;

- акын-жазуучулардын өмүр баяндарынын өтө чубалжытып кеңири бериле бериши, алардын биографияларын окшош баяндоо;

- бир китептен экинчисине өтүп жүрө берүүчү кайталоолор, окшоштуктар, ар түрдүү класстын окуу китептерин жазган авторлордун арасында китептерин координациялоо жумуштарынын жеткиликтүү жүргүзүлбөгөндүгү;

- окуу китептеринин методикалык аппараттарында суроо-жооптордун, тапшырмалардын окшоштугу, бир жактуулугу, супсактыгы;

- окуучуларды дискуссияга чакырган, өз турмуштары менен байланыштырган материалдардын аздыгы;

- башка илимий билимдер менен интеграциялоого маани берилбегендик;

- ар кандай маселеге сынчыл мамиленин дээрлик жоктугу;

- материалдардын стилинин келегейлиги, супсактыгы;

- окуу китептеринин балдарга жакын эместиги, бала менен «бала болуп сүйлөшүүгө» жөндөмсүздүгү;

- жогорку класстарда тексттер ашкере академизм менен окуучулар өздөштүрүүгө кыйын илимий тилде жазылып калгандыгы;

- айрым темалардын, бөлүмдөрдүн, же жалпы китептин көлөмүнүн окуу программасында бөлүнгөн саат санына ылайык келбей калышы;

- бир топ учурда окуу программасы, мамлекеттик стандарт менен туура келбей жатышы ж.б.

Заманбап, жаңы муундагы окуу китеби жалгыз өзү окутуу процессин толук натыйжалуу ишке ашыра албайт, аны үчүн башка жардамчы окуу куралдары да керек болот, алар мисалы, төмөнкүлөр:

1. Окуу китеби

2. Адаптацияланган окуу хрестоматиясы

3. Кошумча жана класстан тышкары окуу үчүн тексттер жыйнагы

4. Окуу техникалык каражаттары (фильмдер, спектаклдер, сабактардын фрагменттери, жазуучулардын сөздөрү, дидарлашуулары ж.б. тексттер жазылган дисктер, компьютер жана интернет, спутник телевидениеси ж.б.)

5. Мугалим үчүн ар бир окуу китебин коштогон методикалык колдонмо

6. Окуучу үчүн ар бир окуу китебин тереңдеткен колдонмо китеп

7. Адабият таануу жана библиографиялык сөздүктөр; адабият боюнча схемалар, таблицалар; көркөм чыгармаларды негиздеп тартылган фотолор жана колдо тартылган сүрөттөр; акын-жазуучулардын жана айрым чыгармалардын негизиндеги альбомдор; адабий чыгармалар боюнча музыкалар ж.б.

Жогорудагылардан эң башында окуу китеби, же окуулук (учебник) тургандыктан биз болочоктогу кыргыз адабияты окуу китептерине коюлган талаптарды иштеп чыктык, ал моделди ишке ашыруу улуттун келечегине көрүлгөн камкордук болмокчу.

Кыргыз адабияты окуу китебинин мазмунуна коюлуучу жалпы талаптар:

1. Кыргыз адабияты окуу китеби КР Конституциясынын, Жогорку Кеңеш кабыл алган «Билим берүү тууралуу» мыйзамдын, КР билим бе-

рүү жана илим министрлиги бекиткен окуу планынын, адабий билим берүү боюнча мамлекеттик стандарттын, окуу программасынын талаптарын жана негизги жоболорун аткарууга тийиш.

2. Кыргыз адабияты окуу китептерин жазуу учурунда авторлор илимдин соңку жетишкендиктерин, тарыхый табылгаларды жана заманбап ачылыштарды колдоно билиши керек.

3. Кыргыз адабияты боюнча окуу китептеринин мазмуну окуучулардын курак өзгөчөлүгүнө ылайык келиши милдеттүү талаптардын бири.

4. Кыргыз адабияты окуу китептери окуучулардын адабият предметине болгон кызыгууларын арттырышы керек.

5. Кыргыз адабияты окуулуктарына материалдарды берүүдө, алардын ырааттуулук сактоодо жана китептин мазмунун окуучуларга жеткирүүдө дидактиканын акыл-эстүүлүк жана активдүүлүк, көрсөтмөлүүлүк, ырааттуулук, бекемдик, илимийлик, теория менен практиканын байланыштуулугу, уланмалуулук ж.б. принциптери эске алынат.

6. Тексттерди жана тексттен үзүндүлөрдү сунуш кылууда жана адабий көрүнүштөрдү талдоодо программа үчүн көркөм чыгармаларды тандап алуудагы төмөндөгүдөй чен-өлчөмдөр окуулуктарда да жетекчиликке алынат: адеп-ахлактык чен-өлчөм (чыгарманын бийик моралдык-этикалык асыл нарктарга, гуманисттик идеяларга тарбиялоочу мүмкүнчүлүгү, тарбиялык-таанытуучулук потенциалы; эстетикалык-көркөмдүк чен-өлчөм (чыгарманын көркөм формасынын кооздугу жана анын окурмандар арасындагы рейтингинин жогорулуугу); лингвистикалык чен-өлчөм (адабий тилдин нормасында, жалпы калк үчүн мүнөздүүлүгү); психологиялык-педагогикалык чен-өлчөм (чыгарманын окуучулардын жаш өзгөчөлүгүнө, кабылдоо мүмкүнчүлүгүнө, таанып-билүүчүлүк кызыкчылыгына, муктаждыгына ылайык келиши); жанрдык-тематикалык чен-өлчөм (чыгармалардын жанрдык жана тематикалык ар түрдүүлүгү).

7. Жалпы билим берүүчү мектептердин адабият окуу китептерин жазууда (түзүүдө) V – XI класстарда кыргыз адабиятын окутуунун үч этабы сакталат. Мамлекеттик стандарт жана окуу программасы аныктаган ал этаптар төмөнкүлөр:

I этап. V – VII класс – адабияттык окуу курсу (литературное чтение).

II этап. VIII – IX класс – тарыхый-адабий курстун элементтерин ичине алган, системалык курска жакындатылган адабияттык окуу.

III этап. X–XI класс – кыргыз адабиятынын тарыхый-системалуу курсу.

8. Мына ушул этаптарга карата окуу китептери төмөнкүдөй формаларда жазылат:

- V–VII класстар үчүн – хрестоматия-окуу китеби, же окуу хрестоматиясы.

- VIII – IX класстар үчүн – окуу хрестоматиясынын элементтерин ичине алган окуу китеби.

- X–XI класстар үчүн – тарыхый-адабий, системалуу курстун окуу китеби.

8. Булардын ичинен кайсынысы болбосун жалпысынан окуулук, же окуу китеби деп аталат.

9. Этаптар боюнча окуу китептерин жазууда төмөнкүдөй өзгөчөлүктөр эске алынат.

I этап – адабияттык окуу курсу. Мында окуу хрестоматиясына берилген убакыт-саатка карай чыгармалар толук же үзүндү түрүндө сунушталат, зарыл учурда автор тууралуу маалымат берилиши мүмкүн (бирок башка класстагы ошол автор тууралуу маалыматты кайталабай туруп). Берилген тексттер окууга жана окуганын түшүнүүгө, ошол тексттин тегерегинде баарлашууга ылайыкталат. Адабият теориясынан жөнөкөй маалыматтар берилет. Мисалы: адабий каарман, көркөм чыгарманын жанрлары, тектери, түрлөрү, алардын айрымасы, сюжет жана композиция, троп жана анын түрлөрү (салыштыруу, эпитет, метафора, гипербола, литота), образ, образдуулук, прототип ж.б.

II этап – адабияттык окуунун системалык курска жакындатылган мезгили, б.а., бул учурда VIII – IX класстын окуучуларына жазуучунун өмүр баяны алдыда окула турган чыгармага байланыштуу берилет, анын мурдагы өтүлгөн чыгармалары эске алынат, материалдар көркөм окуу жана талдоо менен бирге эле ал чыгарманын тектик, түрлүк, жанрдык бөтөнчөлүктөрү, каармандардын образ деңгээлине көтөрүлүшү, ошол образдын чыгармадагы ролу, башка образдар менен байланышы, карым-катышы, сюжеттик сызыктык динамикасы, чыгарманын мазмун жана форма биримдиги бир катар терең үйрөнүлүп, жазуучунун чыгармачылык бөтөнчөлүгү, чыгармасынын идеясы, темасы, проблематикасы, образдары, поэтикасы бир катар учурда адабият тарыхы, адабий процесс, ошол чыгарма сүрөттөлгөн жана жазылган мезгилдеги коомдук-тарыхый кырдаал, мезгил менен байланышта үйрөнүү элементардык формада болсо да ишке ашырылат. Бул курс кийинки класстарда чыгармаларды тарыхый-адабий негизде үйрөнүүчү системалык курска өткөөл учур, адабий окуу курсу менен системалык курстун көпүрөсү болуп эсептелет. Демек VIII – IX класстын окуу китептери мына ушул өзгөчөлүктөргө ылайык жазылат. Анда чыгармалар же алардын үзүндүлөрү менен бирге эле окуу китебинин авторлору ошол чыгарманын жазылыш тарыхы, андагы көтөрүлгөн маселелер, образдар, чыгарманын тили боюнча адабий-гео-

риялык талдоолорду жүргүзөт, окуучуларды жогорудагы маселелердин тегерегинде ой жүгүртүүгө шыктандырат.

III этап – кыргыз адабиятынын тарыхый өсүш эволюциясын көрсөткөн обзордук бөлүмдөрдү жана адабий портреттерди камтыйт. Адабий обзорлор жалпылоочу мүнөздө, адабий процесстин негизги тенденциялардын ачып берүү багытында болсо, портреттик бөлүмдөрдө чыгармалары сунуш кылынган авторлордун биографиясын, чыгармасын (чыгармаларын) тарыхый-адабий негизде үйрөтүү максаты көздөлөт, андыктан бул курс системалык, же тарыхый курс деп аталат. Программанын талабы боюнча бул курста «Искусствонун турмуш менен байланыштуулук принциби жетекчиликке алынат. Класста чыгарманын эстетикалык жана адеп-ахлак проблемаларына көңүл буруу өзгөчө актуалдашат. Жазуучунун өмүр-баяны доор жана окулуучу чыгармалары менен байланышта каралат. X – XI класстардын адабият курсу обзордук жана монографиялык темаларды ичине алат. Адабий обзорлордо ошол мезгилдик тилкенин социалдык тарыхый өзгөчөлүгүн, учурдун коомдук-саясий, рухий эстетикалык таламдарынын адабияттын тематикасына жана проблемасына тийгизген таасири, чыгармалардын, адабий-көркөм процесстин мүнөздүү касиеттери кыска, так сыпатталат. Айрым этаптык мүнөздөгү урунттуу чыгармаларга кыскача токтолуп, алардын жалпы адабий өнүгүштөгү ордун белгилеп көрсөтүү максатка ылайык».

Бул курстун окуу китептери көркөм чыгарманын тексттери менен тааныштырбайт (аны үчүн өзүнчө хрестоматия, антология жыйнактары түзүлөт же көлөмдүү чыгармалары өзүнчө китептерден окулат), ошол сунуш кылынган чыгарма окуу китебинин автору тарабынан талдоого алынат. Талдоо процессинде окуу китебинин автору чыгармалардан алынган чакан үзүндүлөрдү, ошол материалга байланыштуу жазуучунун күндөлүктөрүн, маектерин, каттарын, чыгарманы талдоого алган адабият таануу материалдарын, тарыхый-документалдык маалыматтарды ж.б. зарыл деп эсептелген булактарды киргизиши мүмкүн. Эң негизгиси жазуучунун ошол чыгарманы жазуусунун себептери, жазылыш шарттары, темасы, идеясы, мезгил үчүн актуалдуулугу, көркөмдүк-эстетикалык салмагы, чеберчилиги, сүрөткердик бөтөнчөлүгү так, даана көрсөтүлүп, адабий процесстеги орду белгиленип, улуттук адабиятка кошкон салымы ачылышы керек.

Конкреттүү бул же тигил чыгарма жөнүндө окуу китебиндеги материалдар маалыматтык мүнөздөн тартып, адабий-эстетикалык талдоолорго, чыгарма тууралуу анын автору менен полемикага чыгууга, окуучу менен чыгарманын ортосунда көпүрөлүк милдет аткарууга тийиш. Бала дал

ошол көпүрө аркылуу жазуучунун жан дүйнөсүнө өтүшү керек. Бирок мында окуу китебин жазгандар «чайнап берген аш болбойт» принцибин катуу тутунуп, баланы ой жүгүртүүгө, талашып-тартышууга, сынчыл көз карашын калыптоого жана ошол аркылуу анын руханий дүйнөсүн байытууга өбөлгө жаратышы керек.

Чыгармалары окулган авторлордун өмүр баянын жана чыгармачылыгын берүүдө окуулуктардын авторлору ошол өмүр жолдун тарбиялык, таалим берүүчүлүк жагына, жазуучунун таржымалынын өрнөктүү учурларына басым жасап, аны адам катары жана атуул катары көрсөтүү менен ошол сапаттарынын көркөм чыгармаларында чагылдырылышына өзгөчө маани берет.

10. Кыргыз адабияты боюнча окуу китептери аны пайдаланган окуучулардын гармониялуу өнүгүшү үчүн негизги азык болгондуктан анын материалдары балдарды акыл-эс, эмгек, мекенчилдик, руханий, эстетикалык, дене-бой ж.б. жактан тарбиялоого салым кошуу үчүн ар тараптуу материалдар менен камсыз болушу кажет.

11. Окуу китебиндеги негизги маалыматтар такталган, ар тараптан аныкталган, шектенүүнү туудурбаган болушу керек. Анда энчилүү аталыштар, адам аттары, терминден жана түшүнүктөр толук унификацияланып, теориялык аныктамалар таасын берилиши кажет. Ошол эле кезде ар түрдүү талаштарды жаратуучу, белгилүү бир жообу жок суроолор жана тапшырмалар сунуш кылына берет.

12. Окуу китеби балага жол көрсөтүп, багыт гана берет, ал кайсыл бир жазуучу, анын кайсыл бир чыгармасы тууралуу материалдардын кичирейтилген, минималдуу модели, андыктан ошол китепте дагы көп кошумча материалдар менен таанышуу үчүн окуучуга сунуштар, пикирлер айтылат. Алар энциклопедиялар, көркөм адабий чыгармалар, адабият таануу жана сын макалалары, эстетикалык, лингвистикалык, социологиялык, философиялык ж.б. багыттагы эмгектер, архивдик-документалдык материалдар, мемуарлар, искусство чыгармалары, аймак таануу саякаттары ж.б. болушу мүмкүн.

13. Окуу китеби адабият боюнча материалдарды окуучуларга жеткирүү максатын гана көздөбөйт, ал ошол материалдарды окуучулар кандай өздөштүргөндүгүн, бул же тигил теманы өздөштүрүү менен аны үйрөнүүчүлөр кандай компетенттүүлүктөргө жетишкендигин ырааттуу түрдө баалап, текшерип туруу милдетин да аркалайт.

14. Окуу китебинде маалыматтарды бир жактуу, окшош бербей, аларды ошол материалга түздөн-түз тиешелүү сүрөттөр, иллюстрациялар, таблицалар, фотолор ж.б. менен жабдуу максатка ылайык келет.

Адабияттар:

1. Абдукаимов У. Адабият хрестоматиясы: Башталгыч мектептер үчүн, I бөлүк. 3-окуу жылына арналган [Текст] / У.Абдукаримов. - Ф.: Кыргызмамбас, 1933. - 71 б.
2. Абдукеримов М. Адабият хрестоматиясы: Башталгыч мектептер үчүн, II бөлүк. 4-окуу жылына арналган [Текст] / М. Абдукеримов. - Ф.: Кыргызмамбас, 1933. - 102 б.
3. Алымов Б. «Биздин адабиятты» 7-класста окутуу [Текст] / Б.Алымов - Ф.: Мектеп, 1983. - 250 б.
4. Алымов Б. Кыргыз адабияты. VII класс үчүн окуу китеби [Текст] Б. Алымов, А.Муратов. -Б.:Мектеп, 1992.-444 б.
5. Алымов, Б. Кыргыз совет адабиятын окутуунун методикасы. Жогорку окуу жайларынын студенттери үчүн окуу китеби [Текст] Б.Алымов. - Ф.: «Мектеп», 1981. - 219 б.
6. Алымов Б. Кыргыз адабиятын (1920-1990-ж.ж.) мектепте окутуунун илимий- методикалык негиздери: Педагогикалык илимдердин доктору деген окумуштуулук даражаны изденүү үчүн илимий доклад түрүндөгү диссертациянын авторефераты. [Текст] Б. Алымов. /13.00.02. - Б.: 1994.-42 б.
7. Артыкбаев К. XX кылымдагы кыргыз адабиятынын тарыхы [Текст] / К. Артыкбаев. - Б.:ТАС, 2004.
8. Байгазиев С. Кыргыз Республикасынын жарандарын, жаш муундарын рухий-адептик, патриоттук жактан тарбиялоо концепциясы [Текст] С. Байгазиев, Б. Жээнбеков // Кутбилим, 2010, 20-авг.
9. Байгазиев С.О. Азыркы шарттардагы таалим-тарбиянын максаты жана мазмуну жөнүндө [Текст] / С.О. Байгазиев // КББА кабарлары. - Бишкек, 2008. - №1. - 48-б.
10. Бекбоев И. Билим берүүнү туура реформалоо келечекке кең жол ачат, же мамлекеттик стандарттарды ишке ашырууда эске алынуучу эң зарыл маселелер жөнүндө [Текст] /И.Бекбоев // Кутбилим. - 2013, 1-фев.
11. Бектенов З., Байжиев Т. Кыргыз адабияты: Орто мектептин 8-классы үчүн окуу китеби [Текст] З. Бектенов, Т. Байжиев. - Ф.: 1948. - 283 б.
12. Бектенов З. Биздин адабият: Толук эмес орто жана орто мектептин 6-класстары үчүн [Текст] / З. Бектенов. - Ф.: Кыргызмамбас, 1946. - 214 б. ж.б.
13. Проблемы школьного учебника: Сб. ст. / [Редкол.: Ю.К. Бабанский и др.]. М.: Просвещение 1974-, 1987-1988 и.д. выпуск